

Deimantas Karvelis, Artūras Svarauskas. Istorija. *Vadovėlis 12 (IV gimnazijos) klasei, I dalis*. Vilnius: „Ugda“, 2024.

RECENZIIJA

Vadovėlio 12 (IV gimnazijos) klasei I dalyje pristatomi atnaujintos istorijos dalyko Vidurinio ugdymo bendrosios programos du teminiai blokai: „Tarptautiniai santykiai“ bei „Religija ir mentalitetai“, apimančys 27 temas.

Pasirinktas pristatomos temos formatas yra tinkamas, funkcionalus ir patrauklus. Nepaisant to, kad vadovėlį rengė keli autoriai, išlaikyta temų turinio nuosekli struktūra. Temų pavadinimai, poskyriai suformuluoti korektiškai ir konkrečiai. Kiekvienos temos *ašis* – probleminiai klausimai – suformuluoti kreipiniu, reikalaujančiu paaiškinimo, ar teze, kurios teisingumą reikia įrodyti. Šie klausimai, pateikti kiekvienos temos pradžioje ir nusakantys temos mokymo(si) esmę, tampa mokymo(si) tikslais, kurių suvokimo yra siekiama.

Mokinių kognityviosios struktūros pildomos aktualia terminologija, sukuriančia semantinę temos sąvokų tinklą. Esminių sąvokų formuluotės tikslios, autentiškos. Vadovėlyje papildomos (neprograminės) terminijos kiekis neperteklinis, būtinas kontekstualiai temos atskleisčiai.

Problemiškumo principas realizuojamas temos turinio dėstymo dalyje. Autorinis tekstas yra dalykiškai tikslus, kontekstualus, nuoseklus, informatyviai glaustas ir nešališkas (neindoktrinuojamas autoriaus požiūris). Tekstų apimtis apmąstyta ir logiška, stilius ne per akademiškas, mokiniui suprantamas. Panašu, jog kiekvienos temos analizei autoriai numatė 2–3 pamokų sesiją. Temose išlaikyta subalansuota teksto ir naudojamos ikonografijos dermė. Nagrinėjami istorijos įvykiai ir asmenybės *įvizualintos*. Atrinkta ikonografinė medžiaga yra aukštos kokybinės raiškos, tikslinga, funkcionali, padedanti mokiniui geriau suprasti nagrinėjamus temų aspektus.

Reikšmingas vadovėlio didaktinis privalumas – pristatomos istorijos temos konceptualiai dokumentuotos 4–9 pirminiais ir antriniais istorijos šaltiniais kiekvienos temos pabaigoje. Atrinkti šaltiniai (dažniausiai rašytiniai) papildo temą ir tikslingai koreliuoja su autoriniu tekstu ar jį praturtina vertingomis išvalgomis. Šaltinius, kaip ir patį autorinį tekstą, lydi kvalifikuotai ir korektiškai parengti atviro tipo klausimai bei užduotys, parengtos atsižvelgiant į kritinio mokinių mąstymo ugdymo poreikio logiką, BP nurodytus pasiekimų sričių ir lygių požymius.

Siekiant išsamesnės nagrinėjamų temų atskleisti, vadovėlio pabaigoje pateikiamas tikslingai atrinktų aktualių akademinės ir mokslo populiarinimo literatūros, chrestomatinių šaltinių sąrašas – vertingas mokinio akademinės savišvietos ir tolimesnės savimokos sėkmės pagalbininkas.

Keli rekomendaciniai pasiūlymai autoriams, kurie profesionaliai parengtos mokymo(si) priemonės kokybės niekaip nekvestionuoja:

Siekiant išlaikyti probleminių klausimų formuluočių vienodumą (klausiamasis ir polemisis pobūdis), siūloma permąstyti ir koreguoti probleminius klausimus (pvz.: 2 temoje: *Kuriame*

amžiuje ir kodėl Romos valstybės karinė galia buvo didžiausia? galėtų būti keistina į „Romėnų karo kultūra: asmeninės šlovės ambicijos ar politiškai motyvuota būtinybė imperijos kūrimui?“; 4 temoje: Ar LDK buvimas bendroje valstybėje su Lenkija prisidėjo prie jos karinės galios mažėjimo? – į „Kaip buvimas bendroje valstybėje su Lenkija veikė LDK karinę galią?“; 10 temoje: Kodėl valstybei yra svarbus tarptautinis pripažinimas? – į „Kaip valstybės tarptautinis pripažinimas leidžia įgyvendinti jos suverenumą?“; 26 temoje Trys pasaulėžiūriniai visuomenės pavidalai: religingumas, laisvamanybė, ateizmas. Nuo sąveikos iki konflikto – į „Kaip religingumo, laisvamanybės, ateizmo sąveika ir prieštaravimai XVIII–XIX a. veikė visuomenių pasaulėžiūrą, religinių ir politinių struktūrų galios pusiausvyrą?“). Apskritai, šie klausimai, siekiant mokinio kritinio mąstymo ūgties, asmeninio autentiško įžvalgumo formavimo(si) turėtų mokinti, kaip jaunąjį tyrėją, motyvuoti, lengvai provokuoti.

Sveikintinas autorių noras siekti panoramiškos temos atskleisti, tačiau 5 ir 6 temų turinį siūlyčiau glaudinti. Minėtose temose vietomis faktologinė apimtis ir svoris galimai pertekliniai (pvz.: 6 temoje rašoma: „<...> vėlyvaisiais viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais – Tomas Akvinietis, Fransiskas de Vitoria (Francisco de Vitoria, 1493–1546 m.), Fransiskas Suaresas (Francisco Suarez, 1548–1617 m.)“ – šių asmenybių paminėjimas pateisinamas, siekiant atskleisti keliamo klausimo (problemos) reikšmingumą epochoje, tačiau BP neaktualizuotų asmenybių minėjimas apsunkina skaitymą.

10 temos paragrafe „Tarptautinio pripažinimo samprata“ teigiama, jog „Dvišale sutartimi de jure pripažinimą Lietuvai suteikė Sovietų Rusijos vyriausybė (1 str.), pradėjus diplomatinius santykius su Lenkija (1938 m. kovo 19 d.), o Versalio sutarties 433 straipsnį vokiečių istorikas Rudolfas Valsonokas (Rudolph Valsonok) laikė trijų Baltijos valstybių pripažinimu de facto.“ Sukuriamas nekorektiškas dviprasmiškumas, jog tarptautinis Sovietų Rusijos pripažinimas Lietuvai suteiktas šiai pradėjus diplomatinius santykius su Lenkija (1938 m. kovo 19 d.). Toks faktas prieštarauja toje pačioje temoje nurodytam teiginiui „De jure pripažinimas buvo suteiktas 1920 m. liepos 12 d. pasirašius Taikos sutartį“. Suprantamas autoriaus noras pristatyti valstybės pripažinimo fakto problemškumą, tačiau nutolstama nuo paties fakto teisingo konstatavimo.

Visas užduočių formuluotes rekomenduotina konstruoti nurodant užduoties atlikimo veiksmą, t.y. įvardyti, ką mokinys turėtų padaryti (klausimai galėtų būti pradami žodžiais: apibūdinkite, nurodykite, paaiškinkite, pagrįskite ir pan.).

Išsakyti pasiūlymai yra tik polemienio pobūdžio. D. Karvelio, A. Svarausko parengtas vadovėlis *Istorija. Vadovėlis 12 (IV gimnazijos) klasei, I dalis* atitinka bendruosius ir specialiuosius vadovėliams keliamus reikalavimus.

Mindaugas Olbutas,

Vilniaus Simono Daukanto gimnazijos,
Vilniaus „Vyčio“ gimnazijos istorijos mokytojas ekspertas